

Thirring Viola

színész (Budapest, 1941. december 5.)

Szent ég! Már 70?... Pedig még csak most volt, hogy megszülettem. Budapesten, de huszonhét éves koromig Érsekújvárott éltem. Három év paradicsomi, eszméletlen gyönyörűség után, mint egy „kék gyöngy bársony-tokban” (Weöres), a második világháború örült történései és a közvetlen közelünkben becsapódó bombák rémületes zajai ébresztettek a világra.

Édesapám katonaorvosként meghalt, s az addig önfeledten boldog és vidám édesanyám kétségbeesetten menekült vissza nagyapámék házába a két pici árvaival, öcsémmel és velem. Szlovákiaiak lettünk, szlovák elemibe kellett iratkoznom. Egyetlen szót sem értettem. Harmadiktól magyar iskola, sok szlovák- és orosz-

órával. Nyolcévesen nagyapámat is elveszítettem, aki legfőbb támaszunk volt. Festőművészként nemcsak a világ szépségeire hívta fel figyelmünket, de ezer és ezer praktikus dolgot is megtanított nekünk. 1959-ben magyar érettségi. Ekkor vettek fel Pozsonyba a Művészetek Főiskolájára, amit vörös diplomával végeztem el, szlovákul. 1963-ban a Komáromi Magyar Területi Színházhoz kerültem. Igazi anyaszínházam lett, ahol jobbnál jobb szerepeket kaptam. Shakespeare Júliája lendített át Budapestre, a ligeti Körszínházba, Dante *Isteni színjátékához*, Kazimir Károly meghívására. Itt, az első próbán ismerkedtem meg Gosztonyi Jánossal, aki író, színész, rendező, tanár, férjhez mentem hozzá, és azóta is boldogan élünk együtt. Van egy fiunk, Balázs.

Szerepeim listája helyett inkább arról a lelkesültségről beszélek, amit, visszatekintve, ez a hetven év okozott. A XX. század, minden rémsége mellett, a legizgalmasabb, legmozgalmasabb időszaka volt a világnak. Az a hihetetlen sok technikai vívmány szinte felrobbantotta az életünket. Emlékszem, amikor bevezették lakásunkba a gázvilágítást, majd egy-két év múlva a villanyt. Ez engem egyszer majdnem megölt. Betegen feküdtem, és elaludtam abban a lakókonyhában, ahol anyukám a balettestemre készülődve varrta és vasalta fellépő ruháimat. Akkoriban központilag sokszor kikapcsolták a villanyt. A vasaló kihűlt, majd éjszaka, amikor újra lett áram, felizzott, átégetve a kissekreény deszkáját. A füsttől a dunna alá bújtam, de később szóltam nagyapámnak (egy szoba volt köztünk), hogy valami pattog és köhögött és piros. Megmenekültünk!

Már Pozsonyban, színinövendékként, megsirattam Lajka kutyát, akit az első élőlényként lőttek fel az ürbe. Majd jött Gagarin! Tanúja lehettem – már a televízióban! – annak a képsornak, ahogy az Ember szinte táncolt, ugrándozott a Holdon! Hát nem lenyűgöző!

No és az én személyes történetem! '68-ban, a Váci utca sarkán János ujjamra húzta a jegygyűrűt. Kilenc fényes csillagocska volt belevésve. És olasz volt! A kommunizmusban! (Később egy műszaki kolléga ellopta tőlem.) Az esküvőnk

'69-ben! Édesanyámmal a hófúvásos komáromi Duna-hídon átgyalogolva, majd vonatra szállva értünk Budapestre, kimondani az „igen”-t, ami, úgy tűnik, valóban az egész életünkre szólt. '72-ben azután megtörtént a legnagyobb csoda, megszüülhettem Balázst. Sajnos csak egyke maradt, mert a pályámat féltettem. A pályám pedig megcsalt. Illetve... – én őt! Nem tudtam a tehetségemet menedzselni.

Friedrich Schiller: *Haramiák*
(Amália szerepében,
partnere: Gálán Géza)

Bár a színésznek nem ez a dolga. A *színésznek az a dolga, hogy az embereket a saját gyerekkorukra emlékeztesse*. Úgy, hogy mai vagy elmúlt korok íróinak meséi ürügyén ő maga bújik be egy-egy figurába, szerepbe, és szellemi fogócskára ingerli, csábítja a nézőket. Ha belemennek a játékba, olyan gyermeki gyönyörűségben lehet részük, ami legutóbb a „grundon”, a játszótéren érte őket, s azóta is hiányzik az életükből. (Balázs hatévesen késett: „Jaj, papikám, olyan jó medvést játszottunk!”)

Az emberiség azért boldogtalan, mert a piramisokat, rabszolgáknak, korbácsok fenyegetése alatt kellett megépíteniük. Ha hagyták volna, hogy játékból tegyék – olyan hivatástudattal, amivel a színészek – a *színművészek!*) készülnek halálos komolysággal a munkájukra: a *játékra!* –, ugyanolyan pontosak, titokzatosak és lenyűgözőek lennének,

mint amilyenek. A világ közérzete derűsebb lenne, és beidegződései sem lennének olyan kiábrándítóak. Minden ember lényegi része a játszhatnék.

A színház varázslat. Olyan mágnes, ami a színészt akkor is hatalmában tartja, ha ott csalódás éri, keserűség és olykor megoldhatatlan nehézségek gyötrik.

A piramisokat nem láttam, de sokat utaztunk Európában, Amerikában és legutóbb háromszor Kínában, illetve Tibetben. Szinte szürreális élmény!

Mostanság a pesti szlovák Vertigo Színházban játszom, húsz éve tanítok Pozsonyban a főiskolán, a Budapest Bábszínházban és a KIMI-ben, beszédtechnikát és művészi beszédet. És tanulok is. Harmadik éve angolt. Előtte, hatévi kemény munkával, ledoktoráltam. Most ennek anyagából egy beszédtechnikai könyvet próbálok összeállítani. Sok a dolgom – és már 70! Pedig nem is említettem az olyan, a századot meghatározó eseményeket, mint pl. ahogy sokáig haldoklott, majd akármit csináltak is, végül csak meghalt Sztálin; a berlini olimpia mint a későbbi terrorcselekmények nyitánya; Ceausescuék halála; pápalátogatás, és hogy a szovjetek ilyen simán távoztak; rendszerváltás, ami a mai napig borzolja az életünket! És a többi színesebbnél színesebb szellemi és fizikai esemény.

Csak ülök a fotelben, s a képernyőn itt zúgott el előttem a XX. század történelme. Itt zúgott el az életem. No de ilyet!

D. Herceg Zoltán

Göbolyös Márta

Iparművész (Szekszárd, 1941. december 12.)

Gyönyörű falu a szekszárdi hegyek és a Duna ölelésében: Ócsény, a Sárköznek – számomra – legszebb települése. Szép gyermekkorom volt. Édesapám a falu református lelkipásztora volt; gyönyörű természeti és tárgyi környezetben éltem, szép emberek, szép népviselet, szép házak – minden idilli, mint a mesében.

A történelem – háború formájában – az én alig elkezdődött életembe is beleszólt. A falu határában katonai repülőtér volt, a mi házunk kórházként funkcionált. Folyamatosan hozták a sebesülteket, halottakat. Ez, akkor, koromnál fogva, nem rendített meg. Arra emlékszem, hogy az egyik halott katona (ma már tudom: pilóta) sapkáján kicsi „ablak” volt, a fülénél.

Öt-hat évvel később már nagyon is megrendített a következő jelenet: Édesapámat két rendőr kíséri az udvaron át, Édesanyám sírva szalad a rendőrök után, hogy ne a főbejáraton vigyék ki, ne lássa a falu. Hazajött, de a biztonságérzetem évtizedekre eltűnt, amihez sok-sok apró kis megaláztatás is járult.

Mégis vallom, hogy szép gyermekkorom volt, és ma is álmodom róla: a sok pompás bő – selyem-, brokát-, kasmír-, bársony- – szoknyás asszony, színesen, mint egy pompás virágcsokor, fejük felett óriási gesztenyefák teljes virágpompájukban. Harangszól. Apám sietősen megy be az istentiszteletre, bő palástja úszik utána. Kitörölhetetlen emlékkép.

Természetesnek hittem ezt a „tömény” szépséget. Tizennégy éves korom körül Andrásfalvy professzor úr, aki akkor a szekszárdi múzeum igazgatója volt, rányitotta szememet (tudtán kívül) ennek a kincsnek az értékére és mulandóságára. Évek alatt érlelődött meg bennem, hogy – a magam szerény eszközeivel – nekem is kö-

telességem óvni és tovább éltetni a magyar népművészetet.

(Nem életrajzot szándékozom írni, de elkerülhetetlen néhány adat munkám megértése céljából.)

Érettségi után felvételt nyertem az Iparművészeti Főiskola bőr tanszakára. Szeretett tanárim voltak Szilvitky Margit (tervezés) és Gerzson Pál (festészet).

Diploma után a MINŐ cipőgyárba kerültem formatervezőnek – egyedüli diplomásként. Hamar rá kellett jönnöm, hogy ez senkit nem érdekel, nagyon „jól” megy a munka formatervezés nélkül is. Komoly haszna az ott töltött időnek, hogy némileg megtanultam a szakmát és járatos lettem az anyaghányad és a tűződei létszám zord világában.

A cipőgyárban huszonnégy évet töltöttem el – álmaimat mélyen eltemetve. Mégsem eredménytelenül, mert ezalatt férjemmel együtt fölnevelhettem fiaimat, Pétert és Viktort.

1989-ben egy „varázsütésre” tönkrement a gyár, és a „magam ura” le-

hettem. Azonnal bekapcsolódtam az induló Modern Etnika csoport munkájába. A csoport célja: a magyar népművészetet a mai öltözködésbe – nem szolgai módon – beépíteni. A bőrt mint alapanyagot megőriztem. Gyerekkori emlékeimben élő pompás anyagok ötvöződtek a bőr puha, gyúrható, varrható, hímezhető tulajdonságaival. Egyszóval textilként alkalmaztam. Kiállításaink nemcsak itthon, hanem Tokióban, Párizsban, Prágában, Barcelonában, Helsinkiben, Berlinben és még számos nagyvárosban voltak. Részem lehetett a magyar népművészet megismertetésében. Ez ma is örömmel tölt el.

Textilekhez való kötődésem újabb állomását jelzi egyre szaporodó zász-

lóim száma. Nem megszokott értelemben vett nemzeti vagy szakrális zászlók, hanem rendhagyó kifejezéssel élve „égre akasztott textilképek” ezek.

Komikusnak tűnhet, de mintha az „elvesztegetett” huszonkét évemet szeretném bepótolni. Sok tervem, sürgető munkakedvem van. Állandóan küzdök sötét büntudattal, miszerint inkább süteményt kéne sütnöm az unokáimnak, ahelyett hogy textilképeket és zászlókat „lengetek”. Az a „téveszmém”, hogy „futásomat” még „nem végeztem be”.

Cytrén Katalin

Botos Katalin

közgazdász (Nagyvárad – ma Románia –, 1941. december 13.)

Hol volt, hol nem volt... – volt két, tanárnak készülő, de közgazdász pályára sodródott diák, aki rajongott az irodalmért s mérsékelten érdekelt a politikai gazdaságtan.

Botos Jóska úgy került a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemre, hogy 1956-os szereplése miatt súlyos megtorlást szenvedett el, majd eltiltották a továbbtanulástól. Sokára, de hadiözvegy édesanyja hathatós erőfeszítései nyomán mégiscsak lehetővé vált, hogy tanuljon, csupán a jogi és tanári pálya maradt zárva előtte. A félárva Krebsz Katalinnak sem lehetett tanári pályára mennie, származása és katolikus középiskolai tanulmányai miatt. Tanára, Hagelmayer István

aztán megszerettette vele a közgazdászszakmát, kitüntetéssel végezte el az egyetemet.

Összeházasodtak, mert már hidegek voltak a múzeumkert lépcsői, ahol vasárnap reggelente a sült krumplit, a tükörtojást s egy fél liter sovány kefir szoktak reggelizni. Az albérleti padlásszobácskában sem volt sokkal melegebb, télen a lavórban befagyott a víz. Végtelenül szerényen éltek, de sok örömet találtak közös szenvedélyeikben, a kirándulásban, zenében, irodalomban és a barátaikban.

Megtanulták például kívülről majdnem az egész *Tragédiát*. Mellesleg megvették minden nyelven, amelyen itthon kiadták, s azokba is bele-beleolvastak. Érdekeltek mindkettőjüket a nyelvek. Katalin az *Anna Kareninát* is eredetiben olvasta el.

Fogukhoz vertek minden garast, s hamarosan sikerült venniük – némi baráti kölcsön segítségével – egy öreg házrészt. Eladták a tulajdonosok, mert úgy tűnt, hamarosan bontásra kerül. Azt a két fiatal ideiglenesen lakássá formálta. Nincs azonban tartósabb, mint az átmenet. A tanácsnak elfogyott a pénze. A bontások abbamaradtak. A buldózerek megálltak az utca másik felén. Így aztán máig is ott élnek, Óbudán, amíg meg nem halnak.

Született két gyermek a házasságukból. Mára már ők is felnőttek, az egyik brácsaművész lett, a másik bölcsésztanár. Megházasodtak, s a harmadik évezred elejére lett hét kisunoka. Van egy féltestvérük is; neki ugyancsak négy gyermeke van. Őket is szeretettel ölelik magukhoz.

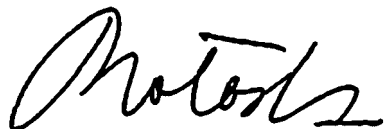
Botos Katalin – mert ezt a nevet vette fel 1971-ben Krebsz Katalin – sikeres szakmai karriert futott be. Egy kiváló tanára javaslatára – annak ellenére, hogy nem volt az MSZMP tagja – felvették a Pénzügyminisztérium nemzetközi pénzügyek főosztályára, és éppen a KGST-osztályra. Faluvégi Lajos pénzügyminiszter megértően mondta, amikor szabadkozott: „Én is csak hét év múlva léptem vissza 1956 után...” Nem volt könnyű időszak, a gazdaságirányítási reform éveiben vagyunk. Minden lépését figyelte a Hatalom. Megszerezte a kandidátusi fokozatot, majd 1987-ben a nagydoktori címet is.

Öt év után a Pénzügykutatóba került, ami a reformgondolatok egyik bölcsője volt. A Pénzügykutatóban a nemzetközi pénzügyek osztályát vezette. Szét is rúgták 1987-ben az intézetet. Botos Katalin ekkor az Agrárkutatóban kapott állást, hála az akkori igazgatónak, Csendes Bélának. Boldog három évet töltött itt. Azzal foglalkozott, amivel akart, s kicsit beletanult az agrárpénzügyekbe. Itt már a rendszerváltás szele fújt, gyönyörű március 15-i ünnepséget szervezett, ahol fia szavalta Utassy József *Rendületlenül...* című versét, s lánya játszott a *Szózatot*. Mindenki állva énekelte a végén. Ezt utoljára 1956-ban énekeltek hivatalosan...1989-ben Katalin és Jóska is csatlakozott az MDF-hez, Katalint képviselővé választották, pénzügyi államtitkár, majd miniszter lett Antall József kormányában. Botos József a Társadalombiztosítás főigazgatója lett. (Ekkor már három éve ezzel a kérdéskörrel foglalkozott a Px Kft.-ben.) Hatalmas elhivatottsággal vetették bele magukat a rendszerváltó munkába. Visszatekintve, sok kudarc kísérte ezeket az időket, de fényes évek voltak. Botos Katalin a Bankfelügyelet elnökeként fejezte be a közszolgálatot. Ezután hívta a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és egyidejűleg a Szegedi Egyetem is, s bár korábban Miskolcon, majd a Corvinuson is egyetemi tanárrá nevezték már ki, Szegeden és a Pázmányon mind a mai napig tanít. Sokat utazott külföldre, aktív volt a hazai szakmai és tudományos életben. Doktori iskolá(ka)t hozott létre, így a Pázmányon a gazdaságtörténetet, a szegedi karon pedig ma is a közgazdasági doktori iskolát vezeti, a hetvenedik születésnapjáig. Botos Jóska is fokozatot szerzett és docensként vonult nyugdíjba.

A két közgazdász tehát mégiscsak tanár lett. A rendszerváltozás után némi közszolgálati kitéréssel, de az egyetemen találták meg hivatásukat. Szenvedélyesen szeretik a szakmájukat, a fiatalokat s a természetet. Ugyanakkor számta-

lan módon terjesztik – akár közgazdasági előadások keretében is – az irodalmi ismereteket. 2010-ben, a Tolsztoj-évben például a *Háború és békéről* tartottak több klubban számos, nagy sikerű előadást. Boldogok, mert megláthatták gyermekeik gyermekeit.

Szeretném hinni, hogy van jövője a boldog családok Magyarországnak.

Bohus Zoltán

szobrász, üvegtervező (Éndrőd, 1941. december 21.)

Olvastam valahol: a sikeres élet elkezdéséhez a legfontosabb, hogy az ember jól válassza meg a szüleit. Nekem szerencsém volt, mert édesanyám remek rajzoló-talentummal volt megáldva és nagyon szépen énekelt, édesapám pedig építész szeretett volna lenni. Korai árvaságuk miatt öt gyermekük taníttatásával próbálták pótolni azt, ami nekik nem sikerülhetett.

Békéscsabán minden Munkácsyról szólt akkoriban, így csak a festői pálya vonzott engem is. Az Iparművészeti Főiskolán Z. Gács György remekül vezette a díszítőfestő szakot, ahol az üveggel is foglalkoztam harmadévtől, diploma után pedig az akkor induló üveg szakra vett maga mellé tanársegédül.

Igaz, már diplomamunkámmal is kilógtam a sorból: a feladatul kaptott tűzzománcos krematóriumajtót inkább vörösréz-ből domborítva és hegesztve készítettem el. Ezután megbízást kaptam a krematórium másik két kapujára is.

Elmondhatom, hogy szakmai életem a halállal kezdődött.

Aztán – tanítás közben – az üvegre koncentráltam, egyre inkább az üveg lett a szerelmem. De akkor kaptam megbízást a Nagymező utca sarkán működő MÁV-jegyiroda homlokzati krómaccél domborművére (újabban könyvesbolt), amit 1974-ben adtam át. Ugyanide, de

a belső térbe készített Csiky Tibor fa domborművet, és a két munka nagyon jól összeillett. Két év múlva a Martinelli téri új posta-telefonközpont épületére már egymás ellen kellett volna vele versengennem. Ehelyett szövetséget kötöttünk, és két tervet adtunk be közös néven, az elkészült varáció (négy-szer két és fél méteres krómaccél) ma is látható (Szervita tér).

Ugyancsak 1976 nyarán indítottuk feleségemmel, Lugossy Máriával és Csiky Tiborral szervezve a győri Rába gyárban az acélszobrász-művésztelepet, majd három év múlva – második gyermekünk születése miatt – ebből kimaradtunk.

Más oka is volt ennek: az üveg.

1979-ben az amerikai Corning Glass Museumban nyílt *New Glass* címen egy óriási üvegművészeti kiállítás. Természetesen óriási versengés, előválogatás diapozitívek alapján és a bekért kb. 900 tárgy újraszűrése után kb. 280 darab szerepelt a kiállításon. Díjazás nem volt, de a kiállításról szóló cikkben kiemelt tíz tárgy között szerepelt a *Térspirál* című kislasztikám is. Húsz év múlva tudtam meg, hogy a kiállítás plakátján két tárgy szerepelt, az egyik az én említett munkám volt.

Ezután sorra kaptam külföldi meghívásokat – feleségemmel együtt – kiállításokra, szimpozionokra és szakmai kurzusok vezetésére, ami mind a mai napig tart. Emiatt nem maradt időm a fémekkel való foglalkozásra.

1981-ben a Kasselban megrendezett *Neues Glas* kiállításon második díjat kaptam *Formula III.* című munkámra.

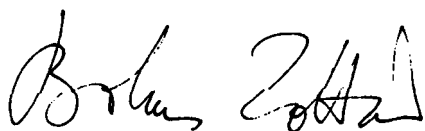
(Most egy hosszú felsorolás következhetne, de ezeket részletes életrajzom tartalmazza, ugyancsak a nemzetközi gyűjtemények, múzeumok listáját.)

Eközben negyvennégy évig tanítottam az üveg szakon, ahonnan most ősszel vonultam nyugdíjba. Z. Gács professzor halála (1978) után Horváth

Mártonnal osztottuk meg a munkát, és mintegy százötven hallgatónk szerzett diplomát. Többen szerepelnek nemzetközi fórumokon, kiállításokon, díjakat nyernek, Lukácsi László például ez évben elnyerte a Kanazawa-pályázat nagydíját. Az egyetemen pedig Czebe István és Gáspár György folytatja nagyon színvonalasan az oktatást

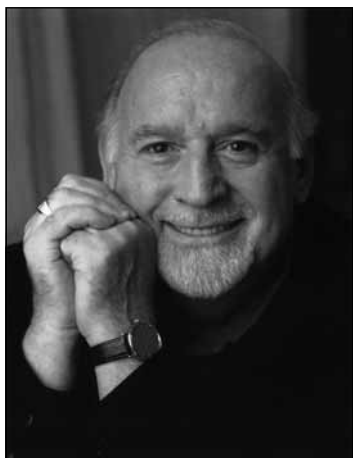
Összegzésként bevallom, azért dolgozom hosszabb ideje az üveggel, mert úgy vélem, hogy olyan dolgok, mint tér és idő – melyekről úgy tartják, szobrászi eszközökkel kifejezhetetlenek – talán megközelíthetők ezzel a rendkívüli anyaggal. Ezek a gondolatok kötöttek le évekig. Egy idő óta maga a fény, a fény és a forma viszonya az igazi kihívás számomra. Lehetséges-e és hogyan szobrászi eszközökkel megragadni egy ilyen anyagtalán jelenséget? Nem adom fel.

(Munkásságomról Nagy T. Katalin írt könyvet, amelyben részletesebben kifejtettem gondolataimat, a szerző ismerteti munkáimat és a hozzá tartozó bibliográfiát, Geopen, 2009, Libri terjesztőhálózat.)

Sólyom-Nagy Sándor

operaénekes (Siklós, 1941. december 21.)

Ha címet adnék e néhány gondolatnak, melyekről írok, akkor az a következő lenne: *Eszméletlentől a megállíthatatlanul közeledő „eszmeletlenségemig”...* E könyv Tisztelt Olvasói, tudom, tőszavakból, tőmondatokból is értik majd a bennem oly mély nyomokat hagyott emlékeket, melyeket borotvaéles képekként őrzök lelkemben.

Édesanyám a legdrágább anya volt a világon. Sok testi bajjal, kízó csontfájdalmakkal élt, szinte fiatal korától. Két nővéremnek s nekem adta – áldozta – életét, és persze drága Apánknak, aki hajdan Albrecht főherceg birtokán uradalmi főintéző volt. Így hát Anyánk nevelt mindhármunkat, méghozzá nagyon gondosan,

vallásosan, szigorúan. Ez most – tudom – nem látszik már rajtam, de mindig tudtuk, hol, mikor, hogyan kell viselkednünk. Jól emlékszem, ha valamivel megbántottuk szüleinket, nem kellett kétszer mondani: „Öcsi, menj, kérj bocsánatot!” Ilyenkor az sem maradt el, hogy Apánkat megölelve kezét megkeressem és megcsókoljam. Ezt én ma sem szégyellem, sőt büszke vagyok rá, s most is itt érzem kezének melegét és szagosszappan-illatát.

1945 húsvétján menekülés Albertkázmérről két nővéremmel, szüleinkkel Baden bei Wienbe, ekhós szekérrel. Szállítás egy osztrák tábornok házában. Itt ért életem első, kiradírozhatatlan, rossz élménye: nővéreimmel egy szoba sarkában kucorogva néztük, amint egy orosz katona Apánk halántékához szorítja pisztolyát. Hála Istennek, semmi nem történt, de a kép ma is hátborzongató. Megmenekülés. Júniusban haza Magyarországra: Mezőhegyes, Mindszent, Siklós (Apám munkahelyei). A főherceg melletti jólét után szinte teljes elszegényedés. Újrakezdés, közben drága Apánk négy-öt hónapos előzetes letartóztatása Pécssett. FELMENTÉS!

Általános iskola, gimnáziumi érettségi Siklóson 1960-ban. Felvétel a Zeneakadémiára. Hat év után diploma, 1966-tól Magyar Állami Operaház, 45 évig. Közben 1986-tól máig a Zeneakadémián énektanítás. Ezalatt 1981-től 2002-ig folyamatos bayreuthi szerződés. Ez a csaknem negyed század életünk, családkunk meghatározó korszaka volt művészileg s emberileg egyaránt.

Látszólag sima, egyszerű, valójában mindennap szakadásig tartó, irgalmatlan munka. Nyolcvanhat szerep meghódítása színpadon, melyeknek megtanulása, eléneklése kimondhatatlan örömet szerzett, számtalan oratórium és dal a pódiumon... Csupán ezekért is jó volt megszületni. Hát még azokért az örömökért, amelyeket ezek mellé kap egy ember Teremtőjétől: csupán az, hogy Ő van, s így mindig van kihez fordulni. Azután: család – Imola –, két fiam, lányom, négy gyönyörű unokám. A napfény, az eső, levegő, a kert, ahol lakunk, erdő, hegyek, vizek... A Világ, melyből igencsak jókorát láttam-láttunk, s bizony

habzoltuk a szépet. Művészetek, étel-ital, autózás s a gyengébb nem!!! Ha valamiért már itt a Földön vezetelnem kell, akkor csak az a nem szűnő, kiolthatatlan vágyakozás lehet, amelyet szépségük iránt érzek. Még a Zene az, mellyel soha nem tudok betelni, s olykor már-már kifejezetten testi gyönyörként hat rám. De a Nő, az más! Talán még mindig hurcolom magamban a gyermekkori szülői tiltás hangját, hogy az bűn, az ördögi cselekedet. Emiatt ministránsemlékeim is a lelkiismeret-furdalást idézik fel bennem. Bizony szigorú, fegyelemmel teli évek voltak ezek.

Jó néhány milliárdnyi ember él a Földön, s én mégis leírom: nálam jobban nem szereti a Nőt senki. Nem lehet betelni bámulatukkal, és ők hagyják is –

Giuseppe Verdi: *Falstaff*

nem is, hogy csodáljuk őket. De nem lenne jó csak kinyúlni értük és könnyedén elérni őket, így túl egyszerű lenne. De várni-várni, gyönyörködni és talán el nem érni soha – ez a legszebb bennük. Amíg vágyunk van, addig érdemes élni, és mindig szerelmesnek lenni és mindenkibe...

Az én Drágám ezt tudja is rólam, de okosan átnéz e férfiúi gyengém felett... Én meg tényleg nem tehetek róla. Életem legizgalmasabb, legtöbb boldogságot adó lénye Ő, immár harmincöt éve. Nem kis szavak ezek, mégis így van, pedig azért korábban voltak élményeim Vénusz szépségeiről... De állj, panaszkodnom kell: most kezdtem csak élvezni ezt a sok földi jót, melyet Isten adott nekünk, és már a HETVEN harangja kondul. Egészségemet kikezdi a lassú, de megállíthatatlan gyengülés. Pedig a szívem ugyanolyan erős, ifjú, és lángolni is tud. A gondolataim

szabadok, a fantáziám szárnyal, a szemem tovább gyönyörködik... Boldog vagyok, még mindig!

Néhány gondolat még arról, hogy most nálunk Magyarországon mindent szabad. És mindenkinek! Nincs szégyenérzete senkinek. Lelkiismeret-furdalás nélkül ölik egymást az emberek, felejtve, hogy ki-ki érdemei szerint kapja majd jutalmát jóért-rosszért...

Alfred Székely

Bibó István

művészettörténész (Budapest, 1941. december 25.)

Édesapám, dr. Bibó István az Igazságügy-minisztérium előadója, édesanyám, dr. Ravasz Boriska, Ravasz László ref. püspök leánya a budapesti Baár-Madas Református Leánygimnázium tanára volt.

Ahhoz a nemzedékhez tartozom – tulajdonképpen egy veszített szabadságharc nemzedékéhez –, amely 1956-ot és az azt követő megtorlást kamaszfejjel élte át; felnőtté válása és ifjúsága a Kádár-rendszer enyhülő – és akkor felívelőnek látszó – szakaszára esett; felnőttkora legjobb, alkotó(nak remélt) éveit pedig a döglődő – demoralizálódó és demoralizáló – szocializmus idején élte. S akár bevallotta, akár nem, mindez – elsősorban 1956–57 – döntően meghatározta későbbi életét is.

Az én esetemben 1956 élményéhez két jelentős többlet járult, s mindkettő már egészen korán tudatosodó felelősségtöbbletet is jelentett. Az egyik az, hogy ugyancsak 1956–57-ben játszódott le bennem – a történeti eseményektől függetlenül – az a folyamat, melynek következtében keresztyénnek vallom magamat; a másik az, hogy olyan családban nőttem föl, ahol tiszta és hiteles példáit láthattam annak, hogy keresztyénség és közéleti felelősség, hit és értelem, erkölcs és politika nem egymást kizáró, hanem egymást feltételező, pontosabban egymással ok-okozati módon összefüggő dolgok: a keresztyénségből többek közt közéleti felelősség

következik, a hitből az értelem használata és művelése, az erkölcsi döntésből pedig adott esetben a politikai cselekvés vállalása is; akkor is, ha az, amit az igazság ügyének gondolok, esélytelennek látszik és emberileg belátható távon kudarcra van ítélve. Hamar világgossá vált tehát számomra, hogy 1956–57 történelmi élménye és

az a belső folyamat, amely bennem ezalatt lezajlott, nem zárja ki egymást, hanem összekapcsolódik. Tíz évvel később kötött házasságunkba 2002-ben elhunyt feleségem lényegében ugyanezt az indítást hozta.

A budapesti II. kerületi Rákóczi gimnáziumban érettségiztem 1959-ben, kitűnő eredménnyel, de egyetemre csak 1961-ben vettek fel, egyéni elbírálással, mert apám 1957 óta életfogytiglani börtönbüntetését töltötte 1956-os szereplése miatt. 1959–61 között az óbudai Aquincum Porcelángyárban dolgoztam betanított munkásként. Szerettem ott dolgozni, s azt hiszem, az ott dolgozók is szerettek; búcsúzaskor egy hatalmas és kiváló bőr aktatáskát (benne egy üveg igen jó diólikórt) és egy mindenki által aláírt búcsúversezetet kaptam tőlük. Az ELTE-n magyar–művészettörténet szakon végeztem, s noha szívesen tanítottam volna, fél évvel a végzés előtt elfogadtam azt az állást, amelyet Zádor Anna professzorom ajánlására a budapesti I. kerületi Ingatlankezelő Vállalat műemléki osztályán kínál-

tak. Feleségemmel együtt ugyanis azt gondoltuk: ha leendő gyermekeinket úgy-ahogy el akarjuk tartani, akkor bőven elég, ha a Kádár-rendszerben egy ellenforradalmár-klerikális házaspárnak csak egyik feléből lesz gimnáziumi tanár; s mivel a tanári hivatás az ő esetében volt egyértelműbb, én könnyű szívvel és érdeklődéssel fordultam a műemlékvédelem és az építészettörténet felé. Ezt a munkát is nagyon megszerettem: felújítás előtt álló műemlék épületek történetét kellett helyszíni, levéltári és egyéb kutatással felderíteni és helyreállítási javaslattal kiegészíteni; ez érdekes volt, és kitűnő emberek között dolgoztam, akiktől nagyon sokat lehetett tanulni, nemcsak szakmailag. 1970-ben építészettörténeti témával megszereztem az egyetemi doktori (akkori nevén „kisdoktori”) fokozatot; és rendszeresen publikáltam kisebb-nagyobb tanulmányokat. A fokozatokban viszont nem haladtam tovább, mert 1969–82 közt négy fiunk született, s közben lakásunkért kilencéves eltartási szerződésben kellett megküzdenünk, ennek a „megoldásnak” összes anyagi és pszichikai terhével együtt. 1980-ban az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetéhez kerültem, ahol 1990-ig dolgoztam tudományos munkatársként, szintén kiváló emberek és jó barátok között. E munka mellé 1985/86-tól egy önként vállalt feladat szolgálata társult: feleségemmel együtt, az ő kezdeményezésére mozgalmat indítottunk azért, hogy rávegyük egyházunkat arra, hogy a puhuló diktatúrától a megmaradt egyetlen református egyházi gimnázium, a debreceni mellé az 1952-ben durván államosított (illetve a református egyház által „önként” átadott) nagy hírű régi iskolák közül legalább egyet kíséreljen meg visszaszerezni, lehetőleg

Budapesten. Ezt a mozgalmat az akkori egyházvezetés nem utasította el, de diplomatikus óvatossággal fékezni igyekezett, hogy azután 1988/89 fordulójától a politikai fordulat előszeleit érezve – és a mozgalmunk körül kialakult tanár csapatot az újraindítandó iskola bázisának elfogadva – a minden áron való felgyorsításra készítse. Így lettem én, aki addig egyetlen embernek nem voltam főnöke és sem nem tanítottam, sem nem igazgattam, az egyháznak visszaadott régi Baár-Madas épületében újrainduló iskolának először fizetés nélküli szervező igazgatója, majd 1990-től kezdve főállású igazgatója: hályogkovács sok kiváló és jó szándékú munkatárs között. Végül is szívesen és naivan váltottam át a húszéves koromban hivatásomnak tekintett tanári pályára, rögtön igazgatói beosztásban, átugorva a normál körülmények között ehhez feltétlenül szükséges tanári gyakorlatot; s ezért a helyzetért nemcsak én magam, hanem munkatársaim is fizették a tanulópenzt (ami azoknak sem volt könnyű, akik ezt tudatosan vállalták).

A Baár-Madast 1995-ig igazgattam; akkor az egyház vezetésében egy időre hangadóvá vált, erősen szélsőjobb oldali színezetű irányzat eltávolított. Ez az általam összegyűjtött tanári kar nagyobb felének távozásához vezetett: két év alatt 35-en jöttek el a több mint ötven tagú testületből. Közülük került ki az a húsz-egynéhány tanár, akivel 1996-ban a Protestáns Gimnázium Egyesületet alapítottuk azzal a céllal, hogy ha épületet sikerül kapnunk, létrehozzuk a Sylvester János Protestáns Gimnáziumot. Erre 1997-ben került sor; először félállásban, majd 1998-tól tíz évig főállásban ismét igazgatója voltam egy iskolának, ahol lényegében ugyanazt akarjuk folytatni, amit 1990-ben elkezd-

tünk: keresztény nevelést, ami a hit és gondolkodás, valamint a lelki-szellemi teherbírás párhuzamos, közös fejlesztését jelenti. De a körülmények nehezebbek: csökkenő gyereklétszám és pénzügyi nehézségek mellett a rendszerváltási lelkesedés helyett fáradtság és bizonyos kiábrándultság jellemzi a társadalmat, s ez az oktatás és nevelés ügyére is kihat. Ami a hályogkovácsjelleggel illeti, azt hiszem, sok mindent megtanultam, de nem mindent, s igazán egy dologban van gyakorlatom: hogyan kell(ett volna) iskolát alapítani.

Ha azt a kérdést tenné fel valaki, hogy a – meggyőződésem szerint – jó ügyért vállalt erőfeszítéseimnek mi az eredménye, nagyon nehezen tudnék mérleget vonni. Az első iskola(újra)alapítás biztosan kudarc abból a szempontból, hogy hogyan fogadta a református egyház közvéleményének nagyobbik fele a hit és gondolkodás együtt nevelésének kísérletét; a másodikban pedig még nagyon benne vagyok, történelmi távlat nélkül. Saját személyes szempontomból viszont más a mérleg: a jó ügyekért tett erőfeszítés a sikertől vagy ku-

darctól függetlenül is tartalmat ad az ember életének, s annak a ténynek az értéke, hogy az ilyen erőfeszítések között barátokra és szövetséges társakra talál az ember, szintén siker- és kudarcfüggetlen. Jó néhány tündöklő tanáregyéniségre találtam az általam felvett fiatalok és a segítségemre vállalkozó nagy tapasztalatú, idősebb kollégák között egyaránt; sok jó és néhány különlegesen kedves tanítványra mindkét iskolában; nagyszerű emberekre az iskolaügynek, majd az iskoláknak a munkatársai és támogatói között. Ezért – noha állandóan keresem, hogy hol követhetek el hibát, s gyakran (de legtöbbször csak utólag) meg is találom – sem elkeseredett, sem elégedetlen nem vagyok. Ha elmeállapotom lehetővé teszi, szeretnék nyugdíjasként is még tanítani, s emellett visszatérni a közel két évtizede befejezetlenül mélyhűtőbe tett művészettörténeti témáimhoz. S többet foglalkozni az általam eddig „kissé nagyon” elhanyagolt hat unokámmal.

Bibó István

Tordai Teri

színész (Debrecen, 1941. december 28.)

A női test megmutatása a Szerb Antal-féle Pendragon-legendában kezdődött, a filmet Révész György rendezte. Évekkel ezelőtt kikölcsönöztem. Kíváncsi voltam, hogy néztem ki fiatalon. Meztelenül feküdtem egy ravatalon. Ebben én voltam itthon az úttörő, de a későbbi németországi filmjeim kapcsán eltúlozták a dolgot. Színésznő voltam, aki szerepeket játszott. A testével is. Nincs ebben semmi kü-

lönös. Nehéz időszak volt, de ezt csak én tudom. Úgy néztem ki, mint a királynő, én voltam a főszereplő, de közben a nyelvtudásom miatt sokszor muksainak éreztem magam, akit állandóan átvernek. A mai fiatalok ezt már nem ismerhetik. Alapdolog a nyelv. Volt egy ruhapróba Bécsben, nevetgéltek a varrólányok. Két év múlva tudtam meg, azon röhögtek, hogy még nem láttak csehszlovák selyembugyit és kombinét. Amire egy vagyont költöttem, mielőtt kimentem. Kevesen tudnak róla, de az első tévéfilmemet, a Gránitot Armin Müller-Stahllal forgattam, aki Amerikában futott be fényes karriert. A menedzserem Nyugatról jött, sanzonokat írt, politikai zúrjai voltak. Amiből én keveset érzékeltem, Szegeden voltam színésznő, a szűz lélek tisztaságával jártam-keltem. Horst Tappert a Der Kapitanben volt kollégám. Kurt Hoffmann rendezte, aki sok más német kultuszfilmet is készített. Tappert azon kevesek közé tartozott, aki színházban is játszott. Érdekes, egyik partnere Ferrari Violetta volt.

Harmincéves voltam, amikor visszajöttem, mindössze öt évig voltam távol. Volt egy lakásom és egy kocsim. A nulláról indultam, amikor elmentem. Nem bántam meg, noha származtak belőle kellemetlenségeim, és akkor még finoman fogalmaztam. Jó döntés volt. A legjobb döntésem, hogy édesanya lettem. Amúgy a színészi pályán való megmaradásnak ugyanaz a szabálya, mint az élet más területein: válaszszon az ember jól. Nem azt kell nézni, hogy egy-egy munkával mit keresek, hanem hogy mennyi örömet találok benne.

Debrecenben születtem, költözött a család, mindig voltak a nagypapának elrejtett könyvei. Nekem például az erotika, minél rejtőzködőbb, annál érdekesebb. Nem ismerem kellő mélységben a „problémakört”, de azt látom, hogy a világ is ilyen prűd – az amerikai filmnél prűdebb világot nem tudnék említeni. De a németek is, akiknek állandóan a szexen jár az eszük, kínosan ügyelnek arra, hogy egy színésznő ne hogy véletlenül olyan sztárok mellett szerepeljen, például az újságosstandokon, akik esetleg pornóban utaznak. Jobb, ha a testiséggel kapcsolatos dolgok rejtve maradnak, úgy szerintem érdekesebbek.

Mindenki a szülői tekintély meg az állami szigor alól szeretne kitérni, és azt mondja, ne tessék megszabni, mit lehet és mit nem. Mégis azt mondom, nagymamaként, két unokával a hátam mögött, hogy meg kell szabni a határokat. A kutyám az egyetlen, aki liberálisan van nevelve. Móra 18 éves, három

napokra eltűnik, mégse kap ki soha. Szidnak a kutyabarátok, mit tetszik képzelni, hogy fogad ez szót!? De ez más.

Nyitott vagyok, sok mindent elfogadok, de amit olykor a tévében látok, arra a mostani agyammal is azt mondom, szerintem szűz maradnék, apácának mennék. Én általánosságban nem szeretek tudni a férfiakról, én egyről szeretek tudni, azt akarom hinni, hogy az az egy másnak nincs, az csak az enyém. Ha én ezt jól le tudnám írni, az a gyanúm, hogy a nők nyolcvan százaléka mélyen egyetértene velem.

A Fogadósnénak is van egy című filmben (1968)

Ha nem játszom, azért járok színházba, mert megváltozott a játéktípus, s szerintem jó irányban. Annak, hogy szavalok bele a levegőbe, vége van. Még az óvodai műsorokat is nagyon élvezem. Rólam kevesen gondolnák, hogy született csapatjátékos vagyok. Szeretek beállni a sorba. Kislánykoromban balettoztam, de hosszú voltam hozzá. Mindig azt képzeltem, hogy a hatos tütüben lépegetek hátul, elől másvalaki szólózik. Amikor hazajöttem Németországból, többen nekem szegeztek a kérdést: de hát miért? Ha rendszeren megtanultam volna angolul, nagy karriert futhattam volna be. Filmezni ugyanis nagyon

tudtam. Engem azonban zavart a sztárság. Azt hiszem, valójában nem sztáralkat vagyok, hanem egy megbízható hivatalnok.

Tordai Teri

(Rab László interjúja alapján)

Jászai Mari-díjas színésznő. A Színművészeti Főiskolán 1960 és '64 között folytatta tanulmányait. Már főiskolásként szerepet kapott az *Esős vasárnap* című filmben. Forgatott Keleti Mártonnal, Szabó Istvánnal, Makk Károllyal. 1965-ben a *Ferien mit Piroshka* című filmmel kezdődött Terry Torday korszaka. Játszott Dietmar Schönherr és Götz George partnereként 1967-től az osztrák producer, Franz Antel foglalkoztatta a Suzanne-filmben. A színésznő feltűnő szépsége és tehetsége miatt népszerű lett Nyugat-Európában. Partnerei között megtaláljuk Rex Gildo énekest,

Uschi Glast, Heinz Rühmann, a Derricket alakító Horst Tappertet. Hazatérte után tévéfilmekben szerepelt (*A gyáva, Jó estét nyár, jó estét szerelem*). A *Pendragon* legendában Eileen St. Claire-t alakította. Játszott Mészáros Márta és Bacsó Péter filmjeiben, felbukkant az Oscar-díjas *Mephistóban* (1981), ő a Zsurzs Éva rendezte *A névtelen vár* kémnője. A vágy vilamosában Blanche megformálásáért az Országos Színházi Találkozó legjobb női alakítás díját kapta. Jelenleg a budapesti Új Színház tagja. Színésznő lányával, Horváth Lilivel filmben és színpadon is szerepelt már együtt.